

„SZÍVÜNK SZERINTI TÖRVÉNY“

Egy év sem telt el a Fialat Írók Antológiájának második kötete óta s most tizenkét fiatal költő verseiből adott ki antológiát a Népszava-kiadó. Ha a második antológiához mérjük ezt a kötetet, általában biztató képet kapunk fiatal költőinkről, akik — ez a kötet is bizonyítja — egész olvasóközönségünk nyilvánossága előtt próbálgatják egyre erősödő hangjukat és egyikük-másikuk túl is jutott már az antológia óta költői kamaszkorán. Mindössze négyen vannak a kötet költői között, akik a második antológiában még nem szerepeltek, így kitűnő alkalom kínálkozik arra, hogy az egy év alatt elért fejlődést megállapíthassuk. De a két kötet összevetésénél nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy különböző típusú antológiákról van szó, melyeknek válogatási és szerkesztési szempontjai nem voltak azonosak. A Fialat Írók Antológiája köteteinek az a célja, hogy megszólaltassa és megjelenési lehetőséghez jutassa *összes* fiatal írókat és költőket, aki fejlődésében elérte a közölhetőség határát. A Fialat Írók Antológiái ilyen módon az egész fiatal írónemzedék fejlődéséről nyújtanak időnként átfogó képet, míg a „Szívünk szerinti törvény“-ben a tizenkét legerősebb, legbiztatóbb tehetségű fiatal költőt válogatta össze a szerkesztő. Ez a válogatási szempont magasabb igényeket támasztott a költőkkel szemben, de magasabb igényeket enged meg a bírálóknak is. Természetes, hogy a fejlődést elsősorban ott kell keresnünk, ahol a kritika annakidején legjobban elmarasztalta a másik antológiát: a tematikában.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy azok a hibák, melyeket a kötetben eszmei és művészi téren találunk, *jórészt* — de hozzá kell rögtön tenni: *nem kivétel nélkül* — fiatalokat, kezdő költőket jellemző botlások és fogyatékoságok, melyek az egyéni hang- és formakeresés nehéz korszakát kísérik. A válogatás

igyekezett elkerülni azt a legfőbb hibát, amely nemcsak a második antológiát, hanem fiatal költőinket általában jellemezte: hiányzott fiatalságunk életének, harcának, problémáinak ábrázolása és művészi megfogalmazása, a szerelem, a barátság, a tanulás, a szervezeti élet kérdéseinek bátor fölvetése. Ezek az igen fontos témák többé-kevésbé helyet kaptak ebben a kötetben és mintha általában az egész könyv maga is egészségesebb, fiatalosabban csengő hangon képviselné a legfiatalabb magyar költőnemzedéket. Fialat írónak lenni azt is jelenti, hogy talán majdnem kivétel nélkül mindnyájan már a felszabadulás után tettük meg az első lépést az irodalomban s a kötet költői között is bizonyára alig akad, aki nem 45 után írta meg az első verset életében. Mégis éppen ez hiányzott a Fialat Írók Antológiáiból; sokan a fiatalok közül nem — vagy alig — mertek igazán fiatalok, bátrak és kezdeményezők lenni.

Tematikában határozott fejlődés és gazdagodás mutatkozik a „Szívünk szerinti törvény“-ben. Különösen nagy eredménye a kötetnek a hazafiság és békeharc, a munkásosztály és parasztság témái mellett a jogaiba visszahelyezett, eddig éppen a fiataloktól elhanyagolt szerelmi költészet. A kötet igen szerencsés, verstémák szerinti felosztása külön ciklust juttatott a szerelmes verseknek, de csak részben örülhetünk annak, hogy a kötet legtöbb jó verse és legtöbb igazi, őszinte érzelemtől fűtött verse ebbe a ciklusba jutott. A „Szeretek“-ciklusból szinte teljesen hiányzik a sematizmus, amely bizony a többiben nem is egyszer felüti a fejét. Természetesen hiba volna ebből mindjárt súlyos következtetéseket levonni, azonban néhány költőnél feltűnő, hogy szerelmes verseik jobbak, őszintébbek, átéltebbek, mint a többi. Nem ítéltünk ugyan róluk egy antológia anyagából, hiszen fiatal költőkről

van szó, akik napról-napra, egyik vers-től a másikig hatalmasat fejlődhetnek s az antológia nyilván csak legjobban sikerült darabjaikat mutatja be, vagyis fejlődésükről csak keresztmetszeti képet ad, azonban bizonyos, hogy eszmei gyengeséget kell látnunk abban, hogy a szerelmi ciklus egészben véve művészileg fölötte áll a többinek. Csak örülünk a szerelmes verseknek, sőt — főleg a kötet költőnőitől — még többet is szívesen látnunk volna, azonban hasonlóan magasszínvonalú más versek mellett. Mindezek ellenére a „Szeretlek“-ciklus nagy érdeme a kötetnek és egy-két darabja nyeresége lehet egész költészetünknek is.

Nem így áll azonban a helyzet a második antológiát ért kritika egy másik pontjával, amely a párttal foglalkozó verseket kérte számon. A „Szívünk szerinti törvény“-ből is teljesen hiányoznak a pártról szóló versek; az életünkről, a munkásosztályról, a békeharcról írt versek egyike sem domborítja ki a párt vezetőszerepét. Most is, amint a második antológiáról az egyik bíráló megállapította, valószínűleg a sematizmustól való félelem szorította ki ezt a témát a kötetből. A sematizmus elleni harc azonban nem meghátrálást és kompromisszumokat követel, hanem éppen művészi bátorságot, melyet elsősorban a fiataloktól várunk.

Ha a kötet művészi színvonaláról akarunk átfogó képet adni, elmondhatjuk, hogy általában formai eszközeik bizonyos gazdagodásáról, nagyobb változatoságáról, a verselés biztosabbá válásáról, a nyelv szabadabb kezeléséről tettek tanúságot a kötet költői a második antológia óta. Hiba volna azonban elhallgatni, hogy a kötet művészi színvonala a fejlődés ilyen iránya mellett sem teljesen egységes és akadnak benne jócskán olyan versek, melyek nem ütnek meg a kötet általános színvonalát. Sokan a kötet költői közül formailag túlságosan is kitaposott utakon járnak. Nem ritka a képzelet és nyelvi pontatlanság sem, elég sokan bíróknak még formával, nyelvvel, kifejezéssel és bizony nem egyszer nagyot csikordul a vers az erőfeszítéstől. A költői lomtár poros kellékeiből és dohos frázisaiból is kitelnék egy csokorral a kötetből. Hogy a kötet egészében mégis a művészi színvonal emelkedését, a mű-

vészi eszközök bizonyos gazdagodását mutatja, elsősorban néhány fiatal költő (Bihari, Csoóri, Donga, Eörsi, Kövesi, László, Németh) szép és gyors fejlődésének köszönhető. Ők azok, akik már valóban reprezentánsai lehetnek a legfiatalabb magyar irodalomnak.

De vegyük egyenként sorra a kötet költőit.

Ancsel Éva versei most szerepelnek elsősorban kötetben. Legtöbbször elragadtatót hangon, ódaszerű formában ad kifejezést érzéseinek. Versei azonban nem a lírikus élményeiről számot adó megnyilatkozásai, hanem kissé merev, színpadi pátoszú *megéneklései* a témáknak. Szeret mindenben jelképet látni és állandóan ünnepélyes, retorikus hangja nem engedi, hogy bensőséges és egyszerű tudjon lenni. Pátoszát állandósága és egyhangúsága fárasztóvá, unalmassá teszi. Képei nem képek, hanem jelképek és sokszor kellékszagúak, elvont általánosságok:

„S míg állasz ott, felzúg mögötted nagy
[hazád, —
felzúgnak erdei, fenn Orszk és Tula
[közt, —
gyökérbilincbe verve pusztító aszályt, —
homokban nőnek ott a tölgyek és
[fenyők —
s felzúgnak szélbe nyújtva ágaik a
[fák. —
Te állsz s mohón lesed cserjék első
[neszét,
mint magzatod felől az első moccanást.“
(„Gálja.“)

Verseit az a lábujjhegyre állított, túlfinomult költői nyelv, melyet használ, nem egyszer közelviszi a sémaköltészet-hez. A kötetben szereplő mind a hat verse kínosan pontos jambusokon gördül, bizonyos formai szegénységről tesz tanúságot. Egyik versében csúnya képzelet is akad:

„S hogy nőjön szívemig —
gyökéért eresztve nőjön szívemig
minden *darabka föld,*
mit ember szántott s ember forgatott.“
(„Elszegődtem.“)

Verseinek egy-két költői részlete azonban elárulja Ancsel Éva tehetségét. Hibái-

tól úgy kell megszabadulnia, hogy félredobva a természetességet és egyszerűséget kizáró pózt, próbáljon közvetlen, bensőséges és változatosabb lenni; pártosza is csak így lehet meggyőző. Az a költő, aki verseiben nem tud, vagy nem mer ön maga érzéseiről számot adni, — s fiatalnál ez súlyos hiba — egyre görcsösebb, egyre kényelmetlenebb pózba kényszerül s az ilyen pózból később nem is lehet más, mint jambizált modorosság. Ancsel Évának tehetsége érdekében mindenáron meg kell szabadulnia ettől a póztól.

Bihari Sándor friss, egészséges, biztató tehetség. Jó formaérzéke van és felépíteni is tudja a verseit. Nincsen már nagyon messze attól, hogy megtalálja saját, egyéni hangját, de ennek a hangnak érzelmileg még sokkal gazdagabbnak, színesebbnek kell lennie. Versei feltétlenül őszinték, de helyenként kissé erőtlenek még (Hazaszeretet, Dobban a szív). Sok szép és eredeti képe van, de itt-ott akad közöttekig üntig ismert, lomtári darab is. Szép verse a Betegen; itt az érzés szépsége és komolysága maradéktalanul legyőzte a nyelvi és formai nehézségeket. A költői szókinccs területén sokat kell még fejlődnie. Szépek — mert őszinték és egyszerűek, s líraiságban talán felül is múlják a többi — szerelmes versei is (Tiszta fényű szerelem, Téged kereslek).

Csoóri Sándor egyik legeredetibb hangú költője a kötetnek. Verseiben az öntudatra ébredt szegényparasztság életereje duzzad; kissé még érdes, de erős, friss hangján a népdal egyszerűségével — de nem mindig szépségével — tud szólni. Nemcsak a csengő-bongó ritmust és rímeléset kell azonban eltanulnia a népköltészettől, hanem képeit és érzelmvilágát is. Csoóri népies hangja komoly értéke a kötetnek, azonban ez a hang nem alkalmas mindenfajta mondanivaló kifejezésére. „Példa a viharban“ c. verse szemlélteti legjobban, hogy ez a majdnem hetyke, könnyed hang groteszkké teheti a legkomolyabb mondanivalót is, ha tartalom és forma között nincsen egység:

„Új háború fellege gyűl,
néped ellen szörnyű vihar,
kiállnál-e önkéntesen harcolni vad
[sárkányival?]

Ott lennél-e az elsők közt,
tudva tudván, hogy a halál
készíti a tűzpróbáját, s te leszel, kit
[előbb talál?]

Szinte bökversként hat a „Rácvölgye“
néhány sora:

... „ránktört az ellen,
császári intésre,
hogy fölfalja szabad hazánk
s megegye «ebédre».“

Csoórinak vigyáznia kell, nehogy egyhangúvá és modorossá válják. Komolyabb, nehezebb formákkal is meg kell próbálkoznia. Természetesen nem az egyszerűség ellen kell küzdenie, ne bonyolultabb legyen, hanem nagyobb fajsúlyú. Ha el tudja érni a kifejezés gazdagságát és változatosságát, komoly tehetséggel gyarapodik költészetünk.

Danyi Gyula mindössze két verssel szerepel s azok közé tartozik, akiket most látunk először kötetben. Mind a két vers erős lírai tehetséget árul el, de kevés ahhoz, hogy alaposan megismerjük belőlük a költőt. Az „Ébred a falum“ szép hajnali képe majdnem töretlenül ível végig a versen, de egy-két nyelvi zökkenő elárulja a formával még küzdő, most induló költőt:

„Elnézem így, hosszan a hajnal
üditő színét, mely hazám
egéről, mint szűz lány, sóhajjal
ezer szépségét ontja rám.“

A költő természetesen nem a hajnal üditő színét akarta szűzlányhoz hasonlítani, hanem magát a hajnalt. Ezt a máskülönben is rosszsikerült szakaszt kivéve azonban a vers egyéni látásmódról és gazdag képzeletről tanúskodik. Szerelmesverse (Nyiss utat) egyszerűségében is kifejező, jól felépített, érettebb írás.

Donga György fejlődött legnagyobbat a második Antológia óta. Mindjobban kezdi levetni legfőbb hibáját, a nehézséget, mely korábbi verseit gyakran esetlenné tette. Két szerelmesverse a kötet legszebb darabjai közé tartozik.

Donga költészetében általában tartalom és forma sokat közeledett egymáshoz, a megvalósítás nem kullog többé a szándék

mögött. „Légy pártmunkás vagy költő“ c. verse nála eddig szokatlan lendületet és szerkesztési ökonómiát mutat és a „Gyárimunkások“-kal együtt egy még tömörebbé, érzékletesebbé váló költői nyelv kialakulását ígéri. „Egy fürdő falára“ c. régebbi versének közlését ebben a kötetben szerkesztői tévedésnek tartom. A vers (egyébként az Új Hang II. számának Mérleg-én szerepelt) szürke, igénytelen írás és sűrítve tartalmazza Donga jórészt már levetett, túlhaladott hibáit.

Eörsi István — akit nemrég tüntettek ki a József Attila-díjjal — kiemelkedik ebből a kötetből is. Az a kemény, magasigényű tekintet, mellyel az életet nézi, megóvja attól is, hogy megelégedjék azzal, amit elért. Minden versén érezni a szándékot, hogy túlszárnyalja eddigi önmagát. Néha túlságosan is szigorú az emberekhez: „Szombat éjszaka“ c. versében például olyan élménynek ad kifejezést, melynek nem lett volna szabad ilyen súlyos és komoly kérdéssé formálódnia. Meg kell tanulnia, hol van a határ a valóban életünket jellemző, tipikus jelenségek és a múlt szórványos emlékei között. Lírikus magatartása azonban, amely ezt az élményt is — mégpedig igen jól — versbe közvetítette, csak dicséretet érdemelhet. „A dombon“ c. verséből látszik, hogy **Eörsinek** van szeme a tájhoz és a természethez is, szerelmesversei pedig örvendetesen mutatják, hogy megtette az első lépést néhol kissé túlkemény intellektualizmusának feloldása felé. Tovább kell lazítania kezdeti merevségét, jobban fel kell oldódnia élményeinek hangulatában. Nem tud még dalolni, bár már az antológiában megpróbálkozott az egyszerűbb, könnyebb formával. Nagy nyelvi igényessége, műgondja és erősödő formai biztonsága szinte kizárja a képzavar vagy nyelvi hiba lehetőségét.

Kövesi Endrét tavaly harmadmagával külön kötetben ismerhette meg a közönség. Gyakorlott és igen termékeny költő, versei sokszor egészen apró élményekből, sőt ötletekből születnek s nem mindig mondanak sokat. Ebben a kötetben szereplő versei azonban a gazdag invenció és a változatos forma mellett elmélyületről tesznek tanúságot. „Drezda“ c. verse mutatja többek között, hogy érzelmi skálája bővült és nagyobb felelősséggel

kezeli a tollat. Az „Új magyar asszony“-ban és másutt is egy-két jól megválasztott szóval sokat tud kifejezni és ez az egyszerűség és tömörség felé mutató nyelvi erő egyik legnagyobb érdeme. Kövesi már a maga saját költői útját járja, egyik legérettebb-hangú költője a kötetnek.

László Ibolya verseiből végre valóban fiatal költőnő hangja szól s erre igazán nagy szüksége volt nemcsak ennek a kötetnek, hanem egész költészetünknek is. Négy verse csupa derű és optimizmus, kicsattanó életkedvét alig bírja formákba kényszeríteni. Rendkívül éles szeme van a tárgyi valósághoz, a természethez, a tájhoz s ami nagyon fontos: női szemmel lát. Könnyedén és szépen, gazdagon tudja kifejezni magát, nyelve tele van jó képpel és ötlettel, de vigyázni kell, nehogy szertelenné váljék. Ez a költőtípus hajlik leginkább a formalizmus üres játéka felé, de **László Ibolyát** mondani valója és őszinte lelkesedése megóvja ettől. Verseiben — nagyon helyesen — nem ijed meg a merész hasonlatoktól sem:

„Csacska beszédű fűrgé csermelyek futnak elibéd, léptük oly kecses, most csúfolják a szemérmetes eget, s elalszanak, ha majd este lesz. Úgy alszanak, mint szopós csecsemők; nem tudni mivel labdázik álmuk, nevetnek néha rövid zizzenőt, ha a Hold fénye tükrükön átfut.“
(Üzenet Dunántúlról.)

Németh Ferencet az a bíráló érte a második antológia után, hogy nem mer fiatal lenni, hangja koravén és éppen ezért nem természetes. **Németh** azóta sokat fejlődött s ez meg is látszik kötetbeli versein. Mindhárom versén érződik, hogy még hangját próbálgató, kísérletező stádiumban van, de az antológia óta — éppen a kritika megszívlelése folytán — fejlődött és csiszolódott sokat. Versei legtöbbször még mindig nem kerek, megkomponált művészi egységek, de szemelláthatóan igyekszik tömöríteni és művészibbé formálni mondanivalóját. Témaválasztása általában mindig szerencsés, de művészi eszközeiben is hozzá kell magasodnia a témákhoz. Kevesebb prózaiságra csábító elvontságra és több lírai

melegségre kell törekednie, hogy hangja színesebbé, áradóbbá váljék.

Sipos István hat verse nagy egyenetlenséget mutat. Ő sem szerepelt még az antológiákban, de néhány verse rutinos költőre vall. Dunapenteléről írt költeményében többször is kiszalad a nyelv a keze alól és esetlen frázisok csúsznak a tolla alá. „Téli vers“-e és az „Apámról“ azonban jólsikerült, hangulatos, lírai írás, de mindkettőből hiányzik még a költői egyéniség ereje. Kifejezőmódja sokszor igénytelen és színtelen még, „Zalaegerszeg“ c. versében például a prózaiságot hiába próbálja egy kis költői öntetzelgéssel enyhíteni:

„Itt vagyok hát, szülővárosom.
Megtértem hozzád. Nem virágot hoztam,
szívem tiéd, tiéd volt és az lesz!
Maradjon nálad, adom, nyugodtan
ezt a nagy szívet.“

Siposnak is eszközeiben, nyelvében, kifejezőmódjában kell legtöbbet fejlődnie, hogy méltó legyen témáihoz.

Szécsi Margit négy verssel szerepel a kötetben. Ezek közül kettő (Kevés ehhez a szóbeszéd, Ország szeme rajtunk) nem reprezentálja kellőképpen Szécsi Margitot, akit az antológiából igen tehetséges, rokonszenves, eredeti hangú költőnek ismerünk. Sajnáljuk azt is, hogy a „Szeretek“-ciklusban csak egyetlen lányköltő, László Ibolya szólalt meg és Szécsi Margitot ott sem láthatjuk. „Cigány“ című szép versében egy apróbb, de bántó *nyelvi hiba* („a síma párdúc-izmokat, melyről barnán nevet a nap?“) és egy sikerületlen, homályos kép („szemed, mely páros két dió, | ízes nézését nézni jó, | olajos csészék távoli | páros, napfényes lángjai —“) éktelenkedik. A vers szép témája és mondanivalója több műgondot is megérdemelt volna. „Haza“ című verse nem felel meg a cím-keltette várakozásnak, a jólmegrajzolt kezdő kép után a vers nem tud igazi magasságba emelkedni. Reméljük, a kötet valóban nem nyújtott hű képet Szécsi Margit fejlődéséről.

Takács Imre versei még nem mindenütt érik el a kötet színvonalát. Mondanivalója azonban nem érdektelen s ha most még nem is tudja eléggé vonzóvá és művészivé tenni, érdemes tovább folytatnia a harcot a kifejezésért. Hibája elsősorban

a nehézkesség és a *bőbeszédűség*. A szó még ritkán fedi nála a gondolatot, s valóságos kitérőkre kényszerül, hogy ki tudja fejezni magát. „Rábarapton“ c. versében így ír:

„Petőfi is járt egykor erre,
bukdácsolt itt a partokon,
őszintén szállott könnyű kedve
s letépte azt a rossz rokon.“

Nem ismeri még eléggé a szavak teljes jelenéstartalmát és hangulati értékét. Egyik tájképébe ilyen ízetlen mondat csúszott: „Nem mutat már sárga lengést | a vidék sem.“ (Pihenő falu.) „Szerelem“ c. verse igen rossz irodalmi reminiscenciákat hoz napvilágra:

„Autóbusz vitt, rohantunk,
egy felhő szárguldott velünk,
csókvirágos, bíbor, szép ajkunk,
tudtuk már, mért van nekünk.“

Meg kell sürgősen szabadulnia azoktól az olvasmány- emlékektől, melyek versírás közben kísértették. A nyelvre, elsősorban a nyelv költőiségére és a formára sokkal több gondot kell fordítania és témáit sokkal tovább kell érlelnie, hogy megszabaduljon a prózaiságtól.

Befejezve a költői seregszemlét, megállapíthatjuk, hogy kisebb-nagyobb hibákkal küzdő, de igen lelkes és tehetséges fiatal költőgárda van kibontakozóban. Az Írókongresszus óta sokat javult tehetségkutató és írói nevelőmunka pedig egyre újabb és újabb tehetségeket hoz napvilágra. A fiatal írók most ősszel megtartandó Második Konferenciája végleg rendezni fogja az írónevelés kérdését és ennek végleges szervezeti formáiról is határoz majd. Fiatal költőink minden segítséget megkapnak munkájukhoz és a Szívünk szerinti törvény-t bátran tekinthetjük a támogatásért mondott szép köszönetnek is. És amit még nem mondhatunk el a fiatal írók második antológiájáról, elmondhatjuk a Szívünk szerinti törvény-ről: ezt a kötetet talán már nemcsak az fogja kezébe venni, akit véletlenül érdekelnek a kezdők írásai, hanem az is, aki egyszerűen „csak“ életünkről szóló szép verseket akar olvasni.

VAJDA MIKLÓS